

YENİ YÜKSEK ÖĞRETİM YASASI TASLAĞI YA DA TRAJEDİDEN KOMEDİYE

Dinçer DEMİRKENT

Ankara Üniversitesi
SBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Araştırma Görevlisi
demirkentdincer@yahoo.com

Üniversiteler, 30 yılı aşkın süredir bilimsel ve yönetsel özerkliğini ortadan kaldıran 12 Eylül 1980 faşist darbesinin ürünü olan 2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) yasasıyla yönetilmektedir.

AKP hükümeti yeni bir düzenlemeyle bu yasayı değiştirmeye çalışmaktadır. Eskisini aratmayacak denli merkezi bir yapı oluşturmayı hedefleyen taslak uzunca bir dönemdir üniversite çevrelerinde tartışılmakta ve eleştirilmektedir.

Bir türlü çağdaş ve özerk üniversite yapısını kuramamış olan ülkemizde üniversite sistemlerinin değişim sürecine ilişkin başlıca yasal düzenlemeler şunlardır:

- 1933 tarih ve 2252 sayılı Yasa ile çağdaş üniversiteye geçiş hedeflendi.
- 1946 tarih ve 4936 sayılı Yasa ile üniversitelere özerklik ve tüzel kişilik getirildi ve Üniversitelerarası Kurul kuruldu.
- 1960 tarih ve 114 sayılı Yasa ile 147 öğretim görevlisi üniversiteden uzaklaştırıldı. 115 sayılı Yasa ile Milli Eğitim Bakanı'nın üniversitenin başı olmasına son verildi.
- 1961 Anayasası ile üniversitelere yönetsel ve bilimsel özerklik tanındı.
- 1971'de askeri dönemde çıkarılan 1488 sayılı Yasa ile hükümete üniversite yönetimine el koyma yetkisi tanındı.
- 1973'de 1750 sayılı Yasa ile fırsat ve olanak eşitliği, planlama vb. kavramlar getirildi. 1418 sayılı Yasa ile çok sayıda mühendis de mezun eden yüksek okulların akademiye bağlanması sağlandı. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) kuruldu.
- 1981'de askeri dönemde çıkarılan 2547 sayılı Yasa ile Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) kuruldu ve merkezi bir çerçeve benimsendi. Küreselleşme rüzgarının etkisiyle "Girişimci Üniversite" kavramına işlerlik kazandıracak uygulamalara geçildi.
- 1992'de 3785 sayılı Yasa ile Vakıf Üniversitelerine yasal güvence getirildi.

Türkiye'de yüksek öğretimi baskıcı bir biçimde düzenlemeyi ilk akıl edenler 12 Mart cuntacıları oldu. Yapılan anayasa değişikliğinin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesiyle üniversiteyi devlet baskısı altına alma öğrenciyi yıldırma öğretim üyesini devletin memuru haline getirme, bilime devlet bekası şartı koyma görevini 12 Eylül faşizmi üstlendi. Öyle ki 1982 Anayasası henüz hazırlanmadan 6 Kasım 1981'de 2547 sayılı kanunla Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) kuruldu ve anayasadaki ilgili düzenlemeler de beş generalin talepleri doğrultusunda bu kanuna göre oluşturuldu. Türkiye'de 1946'dan beri üniversitelerin sahip olduğu bilimsel özgürlükler ve kurumsal özerkliği kaldıran YÖK kanunu Türkiye üniversite sisteminin içinde bulunduğu sorunları derinleştirdi, kökleştirdi. Bu açıdan üniversite, bu haliyle savunulacak bir kurum değil ve fakat üniversite ideali çerçevesinde konulacak ilkelerle dönüştürülmesi gereken bir kurum.

12 Eylül 1980 cuntasının faşist bir içerikle oluşturduğu YÖK kendine içkin bu özelliğini halen taşımakta ve sürdürmektedir. Şu an gündeme getirilen Yasa Taslağı Önerisi de YÖK'ün bu kurumsal özelliği ile uyumludur. Mart 2011'de ilkeleri açıklanan, Eylül 2012'de bu ilkeleri bir metinde formüle eden ve Kasım 2012'de yasa taslağı önerisi haline getirilerek kamuoyuyla paylaşılan bu reform gündemi hem yöntem hem üzerine oturduğu ilkeler hem de içeriği açısından bu zihniyeti yansıtmaktadır.

Yeni Yüksek Öğretim Yasa Taslağı ile ilgili olarak ODTÜ Senatosu'nun 27 Kasım 2012 tarihli açıklamasında bu konular ayrıntılı olarak değerlendirilmiş ve önemli tespitlerde bulunulmuştur. Şöyleki;

"1.1 Halen yürürlükte olan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, geçen 30 yılı aşkın süre içinde yapılan pek çok değişikliğe rağmen 12 Eylül döneminin üniversitelere bakış açısını taşımaya devam etmektedir. Bu kanun, bir yandan Yükseköğretim Kurulu eliyle üniversite özerkliğini zedeleyen hiyerarşik bir yapı oluşturmuş; öte yandan da üniversiteleri sadece lisans eğitimi veren kurumlar olarak gören tektipleştirici yaklaşımı ile devlet üniversitelerinin çeşitliliği önüne engeller koymuştur. Geçen sürede hızla kiteselleşen yükseköğretim sistemimiz içindeki kurum sayısı 188'e ulaşmış, diğer yandan da lisansüstü eğitim

ve araştırmanın ülkemizde ağırlık kazanmasıyla üniversitelerimiz arasında önemli farklılaşmalar ortaya çıkmıştır. Üniversite özerkliğinin ve kurumsal çeşitliliğin artması yönünde yoğunlaşan baskılar karşısında, 2547 sayılı kanunun temsil ettiği merkezîyetçi anlayış mevcut yükseköğretim sisteminin ihtiyaçlarına cevap veremeyecek duruma gelmiştir.

1.2 YÖK tarafından hazırlanan “Yükseköğretim Kanunu Taslağı”, 2. maddesinde doğru bir değerlendirme yaparak, yükseköğretimin temel ilkelerini akademik ve bilimsel özgürlük, kurumsal özerklik, çeşitlilik, şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık, rekabet ve kalite ilkeleri olarak tanımlamaktadır. Ancak, birçok maddesinde ciddi çelişkiler de barındıran taslak, takip eden maddelerde ortaya koyduğu anlayış ve yaklaşım itibarıyla bu ilkelere zıt düşmekte, 2547 sayılı kanunun merkezîyetçi ruhundan ve baskıcı felsefesinden kaynaklanan olumsuzluk ve yetersizlikleri gidermekte hayal kırıklığı yaratmaktadır.

1.3 Taslak, temel ilke olarak benimsediğini ifade ettiği üniversite özerkliğini tamamıyla kısıtlayan bir yükseköğretim sistemi getirmeye adaydır. Taslakta YÖK’ün yerini alması önerilen Türkiye Yükseköğretim Kurulu’nun (TYK), YÖK’ten daha merkezîyetçi ve baskın konuma geldiği açıktır.

1.4 Taslakta üniversite özerkliğini kısıtlayan maddeler olduğu gibi, yasa ile düzenlenmeyen tüm konular TYK kararlarına ve yönetmeliklerine bırakılmaktadır. TYK, resen vereceği kararlarla ve her konuda düzenleyeceği yönetmeliklerle, üniversitelerin kısıtlı olan özerkliklerini büsbütün daraltacak, kendi yönetimlerinde söz sahibi olmalarını engelleyici tercih, hüküm ve uygulamaları getirebilecek yetki ve görevlerle donatılmaktadır. Yükseköğretim kurumları, akademik konularda alınacak kararlardan başlayarak; yönetim ve teşkilatlanma, personel ve istihdam ve mali konularda tamamen bu merkezi yapının düzenlemelerine bağlı kılınmaktadır.

1.5 Yasa taslağı, üniversite özerkliğini güvence altına almamaktadır. Üniversite özerkliği yasa ile düzenlenmeli; her hangi bir TYK yönetiminin tercihine bırakılmamalıdır. Kaldı ki, yasa ile düzenlenmeyen özerkliklerin yönetmeliklerle üniversitelere verilmesi hukuken de mümkün değildir; bugüne kadar olan YÖK uygulamaları da bunu açıkça göstermektedir.

1.6 YÖK’ün zaten çok fazla olan yetkilerinin önemli bir kısmının üniversitelere devri beklenirken, bu yeni üst kuruluş yetkilerini devretmediği gibi, mevcut Üniversitelerarası Kurul’un (ÜAK) bütün görevlerini üzerine almakta ve bağımsız olması gereken yükseköğretim kalite kurumunu da kendi bünyesinde oluşturmaktadır. ÜAK’nın da kaldırılmasıyla üniversiteleri temsil eden yetkili hiç bir kuruluşun kalmadığı sistemde, doçentlik sınavları gibi akademik konular bile doğrudan TYK tarafından düzenlenmektedir. Taslakta tanımlanan çok geniş bir bürokratik yapılanma ile TYK, bir “yükseköğretim bakanlığı” yapısına bürünmekte ve benzer yetkilere sahip olmaktadır.

1.7 Mevcut YÖK’ün bir kısım yetkilerini devralması gereken “üniversite konseyi”, taslakta önerilen yapılanmasıyla üniversitenin zaten çok sınırlı olan özerklik alanını kontrole yönelik bir dış müdahale aracı olarak kurgulanmaktadır. Oysa ki, gerçek anlamda üniversite konseyi, değişik bileşenlerin görüş ve önerilerinin de üniversiteye yansıtılacağı, üniversite özerkliğini güvence altına alan bir yapı olmalıdır.

1.8 Taslağın 2. maddesinde belirtilen ve bugün şiddetle ihtiyaç duyulan devlet üniversitelerinin çeşitliliği ise, maalesef sadece sözde kalmakta; taslakta gerçek anlamda bir çeşitlilik modeli ortaya konulmamaktadır. Farklı eğitim, araştırma ve hizmet misyonlarına sahip devlet yükseköğretim kurumlarının misyonlarına uygun şekilde yapılanmalarının güvence altına alınması gerekirken, yasa taslağında düzenlenen en belirgin çeşitlilik boyutu olarak ‘özel’ yükseköğretim kurumları getirilmektedir. Yükseköğretim sektörüne devlet kaynakları dışında yatırım yapılmasını amaçlayan vakıf üniversiteleri varken, şirket yapısına sahip, kâr amaçlı özel üniversite modelini getirmenin mantığını anlamak olanaksızdır.

1.9 SONUÇ: Taslak, 2547 sayılı yasanın olumsuzluklarının ve yetersizliklerinin bile gerisinde kalan merkezîyetçi bir anlayış getirmektedir. Maddeleri arasında tutarsızlıklar olan ve gereksiz ayrıntılara da giren taslağın iyileştirilmesi için öncelikle 2547 sayılı yasanın ruhunu ve lafzını koruyan yaklaşım terkedilmelidir. Eğer Anayasa ve mevcut yasa değiştirilecekse, bu taslağın 2. maddesinde bahsedilen hususları gerçekten temin edecek özlü ve esnek bir “çerçeve” yasanın hazırlanması ve işleyişin gerçekten özerk, kendi yönetiminde birincil derecede yetki ve sorumluluk

sahibi olacak üniversitelere bırakılması gereklidir. Taslağa yansıyan temel yaklaşım ve ruh değişmeden maddelerin tartışılması bir anlam taşımayacaktır.”

Yeniden yapılandırmanın yöntemi

YÖK'ün ortaya çıkardığı önerinin hazırlanma yöntemi ilginç, geniş bir çerçevede çözümlenmesi gereken bir muhtevaya sahiptir. Tasarının dördüncü sayfasında, mevcut anayasal uyumsuzluklar görmezden geldiği belirtilmiştir. Meşruyetini anayasadan alan bir kurum olarak anayasaya aykırı bir kanun hazırlığının aslında kahvelerini yudumlayan iki arkadaşın üniversite üzerine fikir beyan etmesinden başka bir anlamı yoktur. Daha ileri götürülecek olursa bu konuda toplantılar düzenleyerek yüksek miktarda para harcamak da görevi kötüye kullanmak olarak yorumlanabilir. Ama yöntem bu kadar basit de değil. YÖK meşruyetini AKP'nin uzun zamandır bir yasa yapım tekniği haline getirmiş olduğu bir tür demokrasi sahnesinde kazanmak istemektedir. Bu sahneyi şöyle tarif etmek mümkün: Biz anti-demokratik YÖK kurumunu ortadan kaldırmak için bir yasa hazırladık, hadi gelin siz de görüşlerinizi söyleyin. Tabii ifade edilen görüşlerin nerede nasıl hangi mekanizmalarla dikkate alınacağı belli olmadığı gibi hazırlanma aşamasında üniversitelerin, konuyla ilgili kamu kurumlarının ve sendikaların dışlandığı bir süreç demokratik olarak sunulmaktadır. Marx'ın yeğen Napolyon'un darbesi üzerine yazarken söylediği ünlü sözündeki gibi tarihte olaylar iki kere tekrarlanıyor ama bir farkla birincisi trajedi ikinci ise fars (Fars: trajedi ile komedi arasında bir tiyatro türü) olarak. YÖK otuz yıldır üniversiteye yaşattığı trajediyi şimdi de bir komediyle devam ettiriyor.

Yeniden Yapılanmanın Üzerine Oturduğu İlkeler

Yasa taslağı önerisinin ikinci maddesinde yükseköğretimin üzerine oturtulacağı ilkeler olarak akademik ve bilimsel özgürlük, kurumsal özerklik, çeşitlilik, şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık, rekabet ve kalite ilkeleri sayılıyor. İçeriğe baktığımızda ise bu ilklerden örneğin özerkliğin adı bile okunmazken (metin içinde sadece iki kere daha geçiyor o da YÖK'ün yerini alacak kurum bakımından) bütün metnin ruhu kalite ve rekabet üzerine kuruluyor. Tamamen şirket mantığının hakim kılındığı bu ilkeler çerçevesinde bir yandan üniversiteler üzerinde devletin demir yumruğu varlığını sürdürürken bir yandan da yeni istihdam stratejilerine uygun bir eleman kadrosuyla bu stratejiye uygun öğrenci yetiştirilmesi

hedefleniyor. Yasa taslağı önerisinin 25. maddesinde bu hedef şöyle tanımlanıyor: “Bireylerin fırsat eşitliği ve hayatboyu öğrenme ilkesi gereğince bireysel ve toplumsal projelerin daha başarılı bir düzeyde hayata geçirilmesini sağlayacak bilgi, beceri ve yetkinlik ile donatılması ve onların girişimde bulunmaktan ve sorumluluk yüklenmekten kaçınmayan, eleştirel düşünme becerilerine sahip, insan hakları, demokrasi ve kültürel değerler konusunda duyarlı ve aktif bireyler olmasına yönelik evrensel standartlarda eğitim-öğretim hizmeti vermek.” Bu maddeyle hayatboyu öğrenme ilkesi, girişimcilik gibi yeni liberalizmin eğitim politikaları metnin özüne bu şekilde sindirilmiş oluyor. Ticaret kanununa tabi olacak özel üniversiteler öngörülüyor ve vakıf üniversiteleri de var olan kamusal niteliklerinden arındırılıyor. Böylece eğitim bir sektör olarak yeniden yapılandırılarak koca bir eğitim alanı tamamen piyasanın denetimine ve hizmetine sunuluyor. Bunun bir ayağını da kamu üniversitelerinin yönetimlerine vergi rekortmenlerinin sokulması oluşturuyor. Akademik özerklik ve bilimsel araştırma özgürlüğüne büyük bir darbe içeren bu düzenleme önerisinin, bilimsel araştırmayı fon bulan taleplerine göre şekillendirmek yoluyla piyasanın sansürüne yol açacağı gibi temel bilimlerdeki mevcut gerilemeyi körükleyeceği aşikârdır. Üniversite yönetimlerinde seçim ilkesinin yerini kademeli olarak profesyonelizasyonun alacağı bu süreç üniversitedeki mevcut antidemokratik yönetim tarzlarını perçinleyecektir. İş güvencesinin de kademeli olarak kaldırılacağını, taslak önerisinin de gösterdiği gibi performans ve esneklik ilkelerinin uygulamaya sokulacağını düşünürsek akademisyenler üzerinde katmerli bir baskı ortamı oluşturulacaktır.

Yeniden Yapılandırmanın Üzerinde Oturması Gereken İlkeler

Üniversitenin yeniden yapılandırılmaya ihtiyacı olduğu aşikardır. YÖK kurulduğundan beri üniversitenin bir bütün olarak maruz kaldığı baskılar ortadadır. Ancak YÖK'ün yeni önerisinin ortaya koyduğu ilkeler sadece bu baskıcı ortamı derinleştirecek ve üniversiteyi ayrıca piyasanın sınırsız belirleyiciliğine tabi kılacaktır. Üniversiteler de bildirdikleri görüşlerde bu önerinin sakıncalarını dile getirmişlerdir. Bu bakımdan öncelikle mevcut öneri gündemden kaldırılmalı, demokratik bir yöntemle üniversitenin bütün bileşenlerinin dahil olduğu bir tartışma süreci içinden yüksek öğretimin sorunlarını çözebilecek yeni bir öneri üniversite özerkliği, bilimsel özgürlük, kamusalılık ve liyakat ilkelerinden taviz verilmeden hazırlanmalıdır.